

Karel Hynek Mácha (16. 11. 1810 Praha – 6. 11. 1836 Litoměřice)

Český spisovatel (především básník), největší osobnost českého literárního romantismu.

Karel Hynek Mácha se narodil v rodině **mlynářského tovaryše** a pozdějšího **drobného obchodníka**; otec pocházel z Táborska, matka z pražské hudebnické rodiny. Rodina Máchových byla – jako mnoho jiných – postižena rakouským státním bankrotem (1811) a žila dosti **chudě**. Své útlé dětství strávil Mácha v rodné, tehdy okrajové pražské čtvrti **Újezd** pod vrchem Petřín na levém břehu Vltavy. Vystudoval gymnasium a **právníckou fakultu pražské Karlo-Ferdinandovy univerzity** (tu absolvoval r. 1836). Ze studovaných disciplín jej zajímaly zejména filozofie a historie. Mezi jeho učiteli byl i jazykovědec **Josef Jungmann**, jenž v něm rozpoznal nadaného literáta.

Mácha se již jako student zapojoval do kulturního života pražských Čechů. Dokázal být společensky družný, byť jindy projevoval samotářské sklony. Hrál **divadlo**, dokonce v představeních ve Stavovském divadle, působil také v ochotnickém souboru (vedeném pozdějším slavným divadelníkem, spisovatelem a novinářem Josefem Kajetánem Tylem).

Mácha hodně **četl** (a z četby si dělal poznámky), vliv jeho četby se projevil v jeho vlastní tvorbě. Oblíbil si jednak velké autory (George Gordona **Byrona**, Waltera **Scotta**, Johanna Wolfganga **von Goetha**, Friedricha **Schillera**, Williama **Shakespeara** aj.), ale rád četl – a inspirativně využíval – **také literaturu triviální**: dobrodružné (zejména loupežnické), historické (rytířské) a hrůzostrašné, tajuplné příběhy.

Jako spisovatel začal Mácha **českými i německými básněmi**. Postupně preferoval **česky mluvící prostředí**: křestní jméno *Ignaz* si počestil na *Hynek* a začal psát mj. českou **ohlasovou poezii**.

Mácha rád **cestoval** s přáteli po Čechách, byl jedním z českých **průkopníků turistiky** (fyzicky relativně náročného, zpravidla pěšího putování nikoli za určitým praktickým účelem, ale pro potěšení – sportovní, poznávací apod. – z cestování samotného). Mj. dvakrát prošel nejvyšší české pohoří **Krkonoše**, které tehdy ještě byly téměř liduprázdným, divokým krajem.

Měl nejen **literární**, ale také **výtvarný talent**. Navštívil rovněž řadu českých **hradů** a ztvárnil je ve svých kresbách (černobílých i kolorovaných; soubor *Hrady spatřené*).

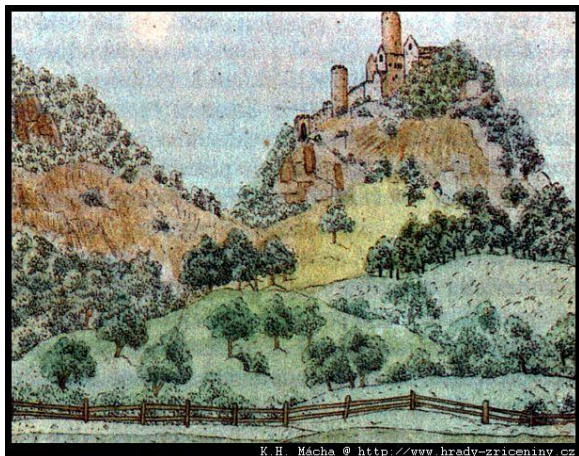
V divadelní sezoně 1833 – 1834 se v ochotnickém divadelním souboru Mácha seznámil s **Eleonorou (Lori) Šomkovou** (1817 – 1891) a navázali spolu intimní vztah. Zdá se, že Mácha našel v Lori půvabnou a eroticky založenou partnerku, ovšem bez smyslu pro hlubší citový a přemýšlivý život; jejich vztah tedy procházel různými peripetemi, jež ještě prohlubovala Máchova žárlivost.

V r. 1834 Mácha podnikl svou **nejdelší cestu**: z **Prahy** přes České Budějovice, Český Krumlov a rakouské Alpy do severoitalských přístavních měst **Benátek** a **Terstu**.

Mácha **tvoril spisovatelsky především od r. 1829**; to již bydlel se svými rodiči a mladším bratrem Michalem (1812 – 1871) na Dobyččím trhu (dnešním Karlově náměstí) v centru Nového Města pražského. Svá díla publikoval **časopisecky** (od r. 1831), jen **výjimečně knižně**, mnoho jich ovšem zůstalo pouze v **rukopise** a byla **vydána až po jeho smrti**. Mácha psal **ryzí romantickou literaturu**, jíž vtiskl svůj **osobitý styl**. Rád **mísil** v jednom textu **epiku, lyriku i drama**. Pokud jde o místopis i motivy jeho děl, liboval si v **kontrastech**: miloval drsnou poetičnost hor a lesů, tematizoval kontrast lásky a smrti, dospělosti a dětství, snu a skutečnosti, osamělosti vydědění a nálad většinové společnosti; opakovaně se v jeho tvorbě objevuje protiklad **poutník – vězeň**. Mácha vynikal **výjimečným smyslem pro metaforiku a hudebnost verše**. To vše souviselo s jeho povahou: Mácha byl člověk velmi senzitivní, se vzrušenou fantazií a se sklonem k intenzivní snivosti a filozofickým reflexím.

Mácha byl svými politickými postoji **rebel**: nepochybně na něj působila **revoluční vlna kolem r. 1830**, byť Rakouskou říši přímo nezasáhla. Když bylo poraženo **polské Listopadové povstání 1830 – 1831** v ruském záboru Polska, Mácha spolu se svým přítelem **Karlem Sabinou** aj. pomáhali prchajícím polským vlastencům dostat se přes Čechy dále na západ.

Na začátku r. **1836** Mácha a Lori zjistili, že čekají rodinu. V **dubnu 1836** Mácha vydal – knižně – **lyrickoepickou básnickou skladbu Máj**: své největší dílo a nejskvělejší i nejvýznamnější text

českého literárního romantismu. Báseň je situována do drsného kraje kolem hradu Bezděz a Velkého rybníka u obce Doksy, jenž byl díky Májí později přejmenován na Máchovo jezero; v r. 2014 byla v celém tomto regionu zřízena chráněná krajinná oblast nazvaná *Kokořínsko – Máchův kraj*.

Mácha dokončil právnické studium a začal pracovat jako **praktikant v advokátní kanceláři v Litoměřicích**. 1. října v Praze Lori porodila **syna Ludvíka**. Mácha je navštívil 4. října a pak ještě jednou, 16. října, kdy – patrně na základě náhlého popudu – cestu z Litoměřic do Prahy (téměř 70 km) urazil pěšky během předchozí noci. O týden později,

23. října, se dobrovolně zúčastnil hašení požáru v Litoměřicích, ale způsobil si tím zdravotní potíže (buď oslabením organismu z prochladnutí, nebo požitím závadné vody) a **zemřel 6. listopadu** na infekci trávicího ústrojí. Byl pohřben v Litoměřicích 8. listopadu: na tento den byla již dříve naplánována jeho svatba s Lori.

Zdraví novorozeného syna Ludvíka bylo chatrné a chlapec zemřel už 5. července 1837. V listopadu 1837 se konala mše za Karla Hynka Máchu v kostele svatého Ignáce na Karlově náměstí v Praze za mohutné účasti veřejnosti.

Lori Šomková se r. 1849 provdala za policejního úředníka, zůstala již bezdětná.

Když bylo velmocenskou Mnichovskou dohodou v září 1938 rozhodnuto o připojení mj. severních Čech včetně Litoměřic k fašistické Německé říši, těsně před příchodem německé armády skupina českých aktivistů převezla **Máchovy ostatky do Prahy**. Když Němci v březnu **1939** vojensky obsadili zbytek Českých zemí, byly Máchovy ostatky v květnu 1939 uloženy na **vyšehradský hřbitov**, kde je pohřbena řada českých kulturních osobností; akce se stala mohutnou manifestací českého odporu proti okupantům.

Mácha patří mezi nejvýznamnější a nejinspirativnější osobnosti české kultury. Svou tvorbou dosáhl **evropské úrovně**. Jako **první novodobý český literát** kladl důraz především na **obecně lidská témata** a vyhýbal se prvoplánově vlasteneckému, agitačnímu tónu; byl to ovšem jeden z důvodů, pro něž za svého života měl ve čtenářské veřejnosti řadu **odpůrců** (mj. Františka Ladislava Čelakovského a Josefa Kajetána Tyla: ti preferovali tvorbu se zřejmějším národním akcentem a zaměřenou na pozitivní ohlas v široké veřejnosti).

Mácha se dotýkal mnoha **filozofických otázek** soustředujících se kolem vztahu člověka-jedince ke světu, přírodě, Bohu, společnosti. V náboženských otázkách je vzdálen důvěře ve věčný život, cítí pokoru před **mohutnými silami přírody** a respekt před **nevzpytatelným osudem**. Pokud jde o jazyk, Mácha jako první pozvedl novodobou **literární češtinu na úroveň jazyků jiných**, literárně proslulejších **národů**. Ač čerpal z výsledků předchozí, zejména jungmannovské generace, sám přispěl k rozvoji literární češtiny řadou příznačných (**máchovských**) **slov i slovních tvarů**, propracoval **praxi české veršové tvorby**, patří **k zakladatelům české lyrické prózy**. To vše navzdory tragicky krátkému tvůrčímu období

(Máchova předčasná smrt a její okolnosti ovšem silně působily na čtenáře jako romantický prvek) a přesto, že řada jeho děl zůstala nedokončena či patrně jen v první verzi.

Magická **přitažlivost Máchovy osobnosti** souvisí také s faktem, že se nedochovala žádná jeho autentická podobizna (byť z jeho ostatků víme, že byl vcelku vysoké, štíhlé, atletické postavy). V jeho zápiscích byla sice nalezena malá kresba, která je pravděpodobně jeho autoportrétem (a na hradě Valdštejn v Českém ráji je prý Jan Křtitel na jedné z fresek zpodobněn podle Máchy), ale přesto se v následujících generacích mnozí malíři pokoušeli vystihnout Máchovu předpokládanou podobu tak, aby odrážela i povahu jeho duše a díla. Populární je **Máchův pomník** (1912) od Josefa Václava Myslbeka v pražských Petřínských sadech: dodnes zůstává oblíbeným místem pro setkání zamilovaných dvojic.

Na Máchu programově navázala skupina mladých spisovatelů (**Jan Neruda, Vítězslav Hálek, Karolina Světlá...**), která vstoupila do literatury **almanachem Máj (1858)** a za cíl si kladla **spojit českou literaturu pevně s evropskými tvůrčími trendy**. Májovci tvořili především v duchu **realismu**, ale od Máchy čerpali inspiraci k odvaze jít proti proudu a akcentovat obecně lidské otázky.

V r. 1925 mladý básník **Jaroslav Seifert** publikoval (s výtvarným přispěním uměleckého kritika **Karla Teigeho**) experimentální básnickou sbírku **Na vlnách TSF** v duchu tehdy nového uměleckého směru poetismu; do jejího záhlaví umístil motto z rozverně parafrázovaných veršů z Máchova Máje: *Na tváři lehký žal, hluboký v srdci smích*; Seifert pak celoživotně patřil k širitelům máchovského odkazu.

O Karlu Hynku Máchovi vznikly 2 hrané filmy: *Karel Hynek Mácha* (1937; režisérka Zet Molas, natočeno podle divadelní hry Emila Synka *Mimo proud*, v hlavní roli Ladislav Boháč) a *Máj* (1987; režie František Vlácil, v hlavních rolích Jiří Schwarz /Mácha/ a Veronika Žilková /Lori/).

Některá díla:

Lyrickoepická básnická skladba Máj (1836): vyšla (knižně) v dubnu 1836, začíná Máchovým vlastním mottem *Dalekát' cesta má! / Marné volání!!*, pokračuje věnováním měšťanskému podporovateli pražské české kultury Hynku Kommovi, následuje jako předzpěv otevřeně vlastenecká (pro Máchu vlastně netypická) báseň *Čechové jsou národ dobrý*, která byla záhy zhudebněna a stala se zejména mezi mládeží populární, vlastní básnická skladba sestává z 6 částí: 1. zpěv, 2. zpěv, 1. intermezzo, 3. zpěv, 2. intermezzo, 4. zpěv; hlavní zápleтка je snad inspirována skutečným případem otcovraždy z 2. poloviny 18. století, Máj vyšel do r. 2016 asi 300x (+ asi 50 vydání v cizích jazycích), významní ilustrátoři Máje: Mikoláš Aleš, Max Švabinský, Jan Zrzavý, Karel Svoboda, Jindřich Štyrský, František Muzika, Cyril Bouda, Marie Čermínová (Toyen), Pavel Sukdolák, Vladimír Komárek, Jan Souček, Josef Velčovský aj.; Máj byl vícekrát načten na zvukové

nosiče: z interpretů vynikají Rudolf Hrušínský, Jan Tříska aj.; film 2008: režie František Antonín Brabec, hrají Matěj Stropnický (Vilém), Sandra Lehnertová (Jarmila), Juraj Kukura (Vilémův otec);

Básně **Aniž křičte, že vám stavbu bořím, Cesta z Čech, Hoj, byla noc!, Hrobka králů a knížat českých, Mnich, Straba, Svatý Ivan** (o historické postavě raněstředověkého poustevníka z kraje kolem Berounky; první Máchova otištěná báseň), **Temná noci!, V svět jsem vstoupil, Z temna lesa žežhulička** (ohlas) aj.;

Autobiografické povídky **Večer na Bezdězu** (1834) a **Marinka** (1834);

Rozměrná historická povídka (zamýšlená jako část románu) Křivoklad (1834; hlavními postavami jsou vězněný král Václav IV. a kat);

Povídka Pout' krkonošská (napsána 1833 – 1834);

Román Cikáni (1835, poprvé v úplnosti vydán 1857; němý film 1921: režie Karel Anton);

Zlomky chystané divadelní hry Boleslav (1831 – 1833; o knížeti Boleslavu I., který zavraždil svého bratra a vladařského předchůdce svatého Václava I.);

Cestopisné záznamy o navštívených hradech včetně jejich černobílých i barevných zobrazení Hrady spatřené (téměř 100 položek);

Deníky: je jich několik, zachycují zejména (a) Máchův život v Praze včetně setkání a rozhovorů s významnými obrozeneckými osobnostmi; (b) průběh Máchovy cesty do Itálie; (c) Máchovy intimní zážitky (některé části deníků byly šifrovány; k rozluštění došlo až na přelomu 19. a 20. století), deníky byly poprvé vydány (zčásti) v letech 1928 – 1929;

Dopisy: dochovaly se některé Máchovy dopisy přátelům, rodičům apod.